

Inleiding scholingsdag vrijwillige ouderenadviseurs op 26 oktober 2010

Allochtone Ouderen: door Truus Olçay

De groep niet-westerse allochtonen telt momenteel ruim 115.000 personen van 55 jaar en ouder. De grootste groepen zijn de Surinaamse, Turkse en Marokkaanse Ouderen. In de provincie Gelderland zijn ongeveer 17.000 55 plussers

De omvang van de groep allochtonen ouderen neemt echter snel toe en zal in 2020 verdrievoudigd zijn.

Heel zorgelijk is het feit dat allochtone ouderen weinig gebruik maken van de voorzieningen voor ouderen die er zijn op dit moment.

De belangrijkste oorzaken lijken te liggen in de onbekendheid en ontoegankelijkheid van voorzieningen voor deze doelgroep.

Er is dikwijls ook sprake van een negatieve beeldvorming ten aanzien van voorzieningen.

Instellingen en gemeentelijke overheden zijn vaak niet op de hoogte van de noden en behoeften van allochtone ouderen en hun omgeving.

Het zorgaanbod en de dienstverlening zijn nog weinig afgestemd op de specifieke behoefte van deze ouderen. Omdat de doelgroep in de komende jaren sterk zal toenemen, ligt hier dus een objectieve noodzaak, vooral voor de overheid, om meer aandacht aan allochtone ouderen te schenken.

De drempel om hulp- of ondersteuning te vragen is voor veel mensen hoog, voor allochtone ouderen, die vaak ook nog de taal niet machtig zijn, is deze drempel nog vele malen hoger.

U, als ouderenadviseur, weet uit ervaring hoe het is om aanvraagformulieren in te vullen voor gemeente of andere instellingen.

Ze vragen je het hemd van het lijf. Als je dan ook nog de taal niet of niet voldoende machtig bent is er grote kans dat het aanvraagformulier bij het oud papier verdwijnt.

Er is sprake van informatieachterstand en de sociaaleconomische positie zijn over het algemeen niet sterk.

Deze mensen moeten geholpen worden om de weg naar regelingen en voorzieningen te vinden.

Enerzijds hebben alle ouderen te maken met problemen, maar anderzijds zijn er voor allochtone ouderen specifieke problemen te onderscheiden:

Enkele hiervan zal ik hierna benoemen

Vereenzaming

Er is landelijk nog geen onderzoek gedaan naar de eenzaamheid onder allochtone ouderen.

Uit een onderzoek van de GGD uit West-Brabant bleek dat er daar onder allochtone ouderen ongeveer twee keer zoveel eenzaamheid voorkwam dan bij autochtone ouderen. Een extra kwetsbare groep vormen alleenstaande allochtone vrouwen.

Er een hechte familieband, maar de kring van familieleden is klein en beperkt zich meestal tot kinderen en kleinkinderen. De overige familieleden zijn achtergebleven in het land waar ze oorspronkelijk vandaan kwamen. Eenzaamheid en heimwee kunnen dan (zeker bij het ouder worden) een grote rol gaan spelen in iemands leven.

Mantelzorg

Veel allochtonen zien de zorgplicht voor hun ouders als een religieuze plicht. Anderen zien het weer als een traditie in de eigen cultuur. Mantelzorg staat (onder de noemer van familieplicht) nog hoog in het vaandel. Maar ze beseffen ook dat de omstandigheden veranderd zijn.

In de praktijk is gebleken dat nog weinig ouderen naar een verzorgingshuis gaan.

Allochtone ouderen gaan er nog vaak vanuit dat de kinderen en kleinkinderen voor hen zullen zorgen.

Maar voor deze kinderen en kleinkinderen is dat al lang niet zo vanzelfsprekend meer. Zij zijn opgegroeid in een maatschappij waar ook zij moeten werken voor hen eigen huisje, boompje beestje, zoals dat ook bij Nederlanders is. Het is dus van groot belang dat overheden samen gaan werken met zelfhulporganisaties om te bekijken op welke manier deze problematiek aangepakt kan worden.

Ziektes

Over het algemeen worden bepaalde ziektes anders beleefd en wordt er anders mee omgegaan. Allochtonen ouderen hebben over het algemeen meer last van depressieve gevoelens dan autochtone ouderen, dat heeft ten dele te maken met het lagere opleidingsniveau en beperkte sociale integratie. Psychische problemen interpreteren ze meestal als een klacht die bij het leven en de ouderdom hoort en men schaamt zich ervoor ermee naar een hulpverlener te gaan. Dit zelfde geldt ook voor dementie.

Rouwverwerking

Mensen rouwen bij een groot verlies. Bij allochtonen overlijden familieleden in het land van herkomst. Vaak kunnen ze dan niet aanwezig zijn om afscheid te nemen van de overledene. Enerzijds omdat in de meeste landen waar de oudere allochtonen vandaan komen de begrafenis binnen twee dagen plaatsvindt en anderzijds omdat het reizen hoge kosten met zich meebrengt. Als een familielid hier komt te overlijden wordt deze in de meeste gevallen in het geboorteland begraven. Een bezoek aan het graf van de overledene beperkt zich tot hoogstens eenmaal per jaar.

Armoede en schulden

20 % van de allochtone ouderen leeft onder de armoedegrens, bij autochtonen is dit 7,2%. De financiële positie van allochtone ouderen kan in zoverre verschillen van die van autochtone ouderen dat zij vaak geen volledige AOW hebben opgebouwd en een aanvullend pensioen vrijwel altijd ontbreekt. Vrijwel in alle gemeenten wordt deze inkomensaanvulling op onvolledige AOW inmiddels uitgevoerd door de SVB. Een bijkomend probleem is hierbij de taalbarrière waardoor zij, nog meer dan autochtone ouderen, slechts zeer moeizaam hun weg kunnen vinden in het woud van regelingen waarmee zij hun financiële positie nog wat kunnen verbeteren. Bijvoorbeeld bij het verkrijgen van kwijtscheldingen, maar ook het verkrijgen van bepaalde toeslagen. Voor u als ouderenadviseur ligt hier een belangrijke taak. Op maat kijken naar mogelijkheden voor financiële tegemoetkomingen. Een andere oorzaak van deze armoede kan zijn de zorgplicht voor familieleden in het thuisland. Vele oudere allochtonen voelen zich nog steeds verplicht geld te sturen naar familieleden in het thuisland. Deze familieleden doen ook dikwijls een beroep op hen als ze in financiële nood verkeren.

Sociale kaart

In Nederland hebben we voor oudere prachtige sociale kaarten met een overzicht van instellingen op het terrein van wonen, welzijn, financiën en zorg. Door het dikwijls moeilijke taalgebruik zijn deze voor veel autochtone ouderen al moeilijk te begrijpen, laat staan voor allochtonen die de Nederlandse taal niet of niet voldoende machtig zijn. Sociale kaarten in eigen taal kunnen een gedeelte van het probleem oplossen. Voorlichtingsbijeenkomsten kunnen een oplossing bieden. De beste, maar meer intensieve, methode is de ouderen thuis te bezoeken.

Contacten leggen

Jullie weten als geen ander dat goed communiceren een hele kunst is. Het wordt nog veel lastiger als de referentiekaders van de vrijwillige ouderenadviseur en de oudere door etnische achtergrond enorm verschillen en er ook nog een taalbarrière is. Voor dit laatste zul je gebruik moeten maken van iemand die de taal machtig is. Dit kan een tolk of een familielid zijn. Maar soms vraagt een andere etnische afkomst en een migratieverleden ook aanpassing van methodiek en houding.

Waarmee moet je als ouderenadviseur rekening houden en wat moet ik weten?

Uiteraard kun en hoef je niet alles te weten, dat zou ondoenlijk zijn. Er zijn echter wel basisprincipes waarvan uitgegaan kan worden.

In het boek Interculturele communicatie van David Pinto wordt een drie stappen methode omschreven voor het doeltreffend overbruggen van cultuurverschillen.

Het is eigenlijk meer “een houding” die bruikbaar is in de omgang met alle mensen.

Deze drie stappen zijn:

1. Het leren kennen van je eigen normen en waarden, welke regels zijn van invloed op je denken, handelen en communiceren.
2. De normen, waarden en gedragscodes van de ander leren kennen. Onderzoek wat het “vreemde”gedrag betekent.
3. Het vaststellen van de wijze waarop men in de gegeven situatie met deze verschillen omgaat.

Het beoogde effect is:

1. Het wegnemen van vooroordelen.
2. Het begrijpen en daardoor gemakkelijker accepteren en respecteren van andermans normen en waarden, ook al wijken deze sterk af van eigen waarden en normen.
3. Daarna vaststellen van je eigen grenzen en dit aan de ander ook duidelijk maken, dit voorkomt irritatie, onbegrip en overdreven tolerantie.

Het wordt wellicht duidelijker aan de hand van een praktijkvoorbeeld.

Van nature weten wij precies hoe lang wij elkaars hand mogen vasthouden bij gewoon begroeten, bij verliefdheid of andere situaties. Heeft iemand van u ooit op school geleerd dat je bij het begroeten ongeveer 5 seconden iemands hand vast mag houden en dat het bij verliefdheid toegestaan is de hele avond hand in hand te zitten.

In andere culturen kunnen de manieren weer anders zijn bij een begroeting. Bijvoorbeeld: heel lang elkaars hand vasthouden, omhelzen, buigen, neuzen enz.

Het gaat er om dat mensen handelen vanuit hun eigen culturele achtergrond, en zich daarvan niet bewust zijn. Juist door contacten met andere culturen ontstaat inzicht in de (eigen) cultuur en wat dit betekent in het contact met anderen.

Als u het gedrag van de ander begrijpt betekent niet dat u zich aan dat gedrag moet aanpassen of dat gedrag moet accepteren. Wel moet er respect zijn en kan er gekeken worden in hoeverre men tegemoet kan komen aan de ander.

Een allochtone ouderenadviseur die de Nederlandse taal niet voldoende machtig is zou heel goed kunnen werken voor zijn eigen landgenoten, mits hij ook de ondersteuning krijgt die nodig is.

Helaas zijn er nog veel instanties c.q. mensen die weigeren om hierin maatwerk te leveren.

De **drempel** voor allochtone ouderen wordt zeker lager als zij hulp krijgen van iemand die “hun manieren “ verstaat en wellicht zou deze **drempel** zelfs geslecht kunnen worden.

Hoe kom je in contact met allochtone ouderen en waarmee moet je rekening houden bij een ontmoeting, gesprek, huisbezoek, enz.

Er zijn verschillende aspecten:

- Het is goed om rekening te houden met de leefwereld van de ander, die anders is dan je eigen leefwereld.
- Als je goed luistert en je erin verdiept, krijg je veel informatie over de leefwereld en de achtergronden van de ander.
- Let ook goed op non-verbale signalen. Bij een gesprek is naast de inhoud van het gesprek ook het betrekkningsniveau belangrijk. We komen dat ook bij autochtone ouderen tegen. Dikwijls

wordt eerst de kat uit de boom gekeken en een inschatting gemaakt hoe de persoon is, voordat iemand informatie geeft.

- Besteed dus tijd aan een uitgebreide kennismaking. En sta niet raar te kijken als je gevraagd wordt om bij binnenkomst je schoenen uit te doen. Meestal worden U dan sloffen aangeboden.
- Ook is het belangrijk rekening te houden met het eergevoel van de ander, hij of zij ziet jou toch als een autoriteit en zal dan snel ja zeggen op jouw voorstellen en vragen.
- Ga altijd na of de ander het begrepen heeft. Dit vraagt tijd en ook energie maar daarmee win je wel het vertrouwen van de ander. Die zal zich dan ook veiliger voelen en daadwerkelijk vertellen welke problemen er spelen. Wanneer je hier niet voldoende tijd in steekt zul je altijd teleurgesteld worden en achteraf misschien zeggen dat ze zich niet aan afspraken houden.

Tijd is ook een belangrijke factor in de omgang met allochtonen.

In de Nederlandse cultuur zijn afspraken “ heilig” het leven wordt in grote mate door afspraken geregeld. In andere culturen zijn afspraken duidelijk minder bindend. Als iemand bijvoorbeeld niet op een afgesproken tijd is, dan wordt als vanzelfsprekend aangenomen dat er iets belangrijks tussen gekomen is. (zonder dat die persoon zich hierover hoeft te verantwoorden). Het kan zijn dat hij of zij bezoek heeft gekregen. Wij zeggen dan dikwijls “sorry, ik heb een afspraak” en de ander heeft daar begrip voor. In de meeste andere culturen is dat niet zo, de bezoeker is een gast en wordt dan ook gastvrij ontvangen, men voelt zich daarover op geen enkele manier schuldig.

Bij vergaderingen bijeenkomsten en afspraken zul je dit nog al eens tegenkomen.

Stel je verwachtingen bij ten aanzien hiervan, zodat je niet telkens teleurgesteld wordt.

Vaste regels zoals wij die kennen in de trant van: het is zes uur, dus we gaan eten, kent men in andere culturen niet of nauwelijks. Om verwarring te voorkomen maak geen afspraak om bv. 14.30 uur maar gewoon half drie.

Verder is het belangrijk die ander **niet als een vreemde te beschouwen** maar als iemand die bij ons hoort en wat te vertellen heeft. Fundamentele verschillen zijn er niet, het verschil zit in de beleving van “zo zijn onze manieren”.

Ouderenadviseurs zijn er voor alle senioren dus ook voor de kleurrijke ouderen onder ons.

Veel succes met uw werk als ouderenadviseur.

Truus Olçay

Contact: truusolcay@hotmail.com